

Historiebruk i svensk reggae-kultur

LARS KAIJSER*

Stockholms universitet

Emilia Frölich, *Från Kingston till Göinge: Autenticitet, identitet och representationer av det förflutna i svensk reggae-kultur* (Malmö: Historiska studier, Institutionen för samhälle, kultur och identitet, Malmö universitet 2022). 260 s.

Emilia Frölich uppmärksammar reggae som ett socialt och kulturellt fenomen. Inramningen är reggae i Sverige, med fokus främst på skånska förhållanden. Kapitel I, "Inledning", inleds med en skildring av en reggae-konsert i Malmö. Under framträdanden anspelas på rastafarirörelsens olika uttryck. De flesta i publiken är vita. Frölich undrar hur det kommer sig att så många svenska reggaefans uttrycker en sådan hängivenhet inför rastafarirörelsens religiösa uttryck och jamaicanska låttexter som förmedlar uttalat svarta erfarenheter av förtryck. Vad betyder de historiska narrativ som berättar om jamaicanska erfarenheter för de som är delaktiga i en svensk reggae-kultur? För att söka svar på denna fråga tar Frölich fasta på kulturforskaren Stuart Halls begrepp representation för att förstå hur historiska narrativ används för att förstärka en musikkulturell identitet och tillhörighet. Avhandlingens syfte är att undersöka historiens betydelse i svensk reggae-kultur. Utifrån denna inledande fråga diskuterar avhandlingen hur det förflutna får mening och hur representationer av det förflutna samverkar med reggaens lokala och globala identitetsskapande processer.

I Kapitel 2, "Forskningsläge", ges en översikt över de populärmusikstudier till vilket avhandlingen relaterar. Svensk reggae beskrivs som ett utforskat område; det finns mer om svensk hiphop. Studiet av hiphop har ofta behandlat frågor om rasism och social segregation, medan svensk reggae snarast uppfattats som ofarlig och plogig. Den svenska reggaen uppfattas sakna den ursprungliga reggaetraditionens förankring i svarta erfarenheter av övergrepp och motstånd, något som gör att den svenska reggaen uppfat-

* Professor i etnologi; fakultetsopponent.

tas som "icke-autentisk". Internationellt sett är reggae ett uppmärksammat forskningsområde. Frölich lyfter fram brittiska kulturanalytiska studier om reggae som undersökt hur musikgenren etablerades i Storbritannien. Flera undersökningar har också uppmärksammat vad som beskrivits som en svart populärkulturell diaspora. Dessa undersökningar knyter an till studier av jazz, hiphop och reggae som visat hur populärkultur rymmer föreställningar om svarthet, från mer rena rasistiska stereotyper till exoticism och det svarta som något eftersträvanvärt. Frölich väljer att placera sin egen forskning mellan kulturanalys och historiedidaktiska studier, med ett fokus på hur aktörer inom reggaekulturen förstår reggaens historia och hur den skapar mening för dem.

I kapitel 3, "Metodologisk diskussion och etiska överväganden" redogörs för metod, material och etiska avväganden. Författaren beskriver den svenska reggaen som mångfacetterad. Spår av det förflutna har sökts i sångtexter, intervjuer, föremål och tatueringar. Genom de olika materialkategorierna har det varit möjligt att fånga olika uttryck och förflutenheter. En särskild uppmärksamhet har ägnats åt den svenska reggaepionjären Peps Persson. Författaren har undersökt hur han framställts i media och vad han berättat i intervjuer publicerade mellan 1969 och 2020. Hon har sökt efter formuleringar om äkthet, ursprung, autenticitet, och ställt sig frågan vad Peps vithet betyder för hur han kan förstås och uppfattas som äkta.

Det fjärde kapitlet heter "Teoretiska perspektiv". Utgångspunkten är att musik är en social och kulturell företeelse som bidrar till självförståelse och hur man orienterar sig gentemot andra. Reggaekulturen förstås som en levande och dynamisk process som formas genom yttre strukturer, inre gruppordningar och individuellt identitetsskapande. Kultur uppfattas som ett kommunikativt samspel, som rymmer ambivalenser, växelspel, spänningar och motsättningar. Reggaens historia återfinns som känslor, berättelser, minnen och objekt, och som skapad i samtiden.

För att förstå hur kulturella gemenskaper formas tar författaren hjälp av en begreppen autenticitet som här betecknar föreställningar om ras och svarta erfarenheter och begreppet ursprunglighet som står för artisters originalitet, när hudfärg, kulturell bakgrund eller uppväxtförhållande påverkar hur en artist uppfattas. Trots globalisering, omtolkning och transnationella variationer knyts vissa sound till specifika kulturella ursprung. Reggae kan placeras i såväl ett fattigt Kingston som på en solig karibisk strand. De olika förståelserna öppnar för olika målgrupper. Idéer om autentisk kultur bygger på en kunskapstradition rotad i en eurocentrisk världsbild. Frölich knyter här an till bell hooks och hennes teorier om hur att populärkultur reproducerar något åtråvärt och spännande i mötet mellan svarta och vita kroppar, en imperialistisk nostalgi som hyllar det primitiva.

Kapitel 5, kallat "Reggae en historisk kontextualisering" behandlar reggaens historia. Den jamaicanska musiken beskrivs som präglad av afrikansk kultur och slaveriets historia. Fyra tydligare musikgenrer återfinns på den västindiska ön, nämligen ska, rock-steady, rootsreggae och dancehall. Det är främst rootsreggae och dancehall som uppmärksammas i avhandlingen. Rootsreggaen kan kopplas till Rastafarirörelsen, en trosinriktning som nådde Jamaica under 1930-talet. Musiken växte fram under tidigt sjuttioal och rymmer inslag av rastafaritrumrytmer och rastafariinfluerade politiska och historiska teman. Texterna uppmärksammar slaveriet och kolonialismen samtidigt som de knyter an till berättelser från Bibeln. Bob Marley uppfattas som en filosof och politisk förebild med sitt stora humanitära engagemang och politiskt medvetna sånger. Mot detta kan ställas dancehall-reggaen som blir en mer etablerad genre runt sent 1970- och tidigt 1980-tal. Dancehall är här såväl en plats att träffas, som en musikgenre och en kultur. Dancehall har uppfattats som råare, och mer vulgär.

Till Sverige kom reggaen i mitten av 1970-talet. En pionjär var Peps Persson. Den första reggaevågen var vänsterorienterad, med ett anti-kommersiellt ställningstagande och sjungen på svenska. I viss mån var den knuten till den samtida proggen och punken. Den andra vågen kom under tidigt 1990-tal. Den beskrivs som mer poppig och på engelska. Under tidigt 2000-tal kom en tredje svensk hip-hopinfluerad reggaevåg. Den sjöngs på svenska och påminde om Peps i sin samhällskritik och lekfullhet. Här finns influenser från såväl ska, roots och dancehall, som soul och hiphop. Under tidigt 2000-tal etablerades två festivaler med stor betydelse för den svenska reggaescenen, nämligen Uppsala Reggae-festival och Öland Roots.

Kapitel 6, "Babylon som politisk meningsskapare", är det första empiriska kapitlet och tar utgångspunkt i Babylonmyten som återfinns inom Rastafarirörelsen. Rastafari är en spirituellt och antikolonial rörelse, som väver samman svarta erfarenheter av slavhandel med judiska erfarenheter av fångenskap och frigörelse, som det skildras i Gamla testamentet. Rörelsen uppmanade till politisk förändring och var emot det brittiska kolonialstyret. Myten om Babylon har sitt ursprung i Bibeln och är ett sammanhang präglad av egoism, materialism och korruption, där Babylon representerar maktstrukturer skapade genom kolonialism och global kapitalism. Bob Marley är en känd företrädare för rastafarirörelsen. Babylon är ett exempel på en historisk referens som brukas i identitetsskapande processer; en representation som ingår i en förhandling mellan samtid och lokala kontexter.

Frölich analyserar fyra låttexter av svenska reggaeband. Den första "Babylon" är inspelad av Peps Blodband (1976) och bär på ett vänsterpolitiskt perspektiv och människan uppfattas som mentalt fångad i sin relation till Mammon, alltså de jordiska rikedomarna. Den andra texten är "Babylons

folk”, av Kalle Bah (1982). Här är Babylon kapitalism, exploatering och korrupta destruktiva ekonomiska system. I det tredje exemplet, Helt Offs ”Babylonsjukan” (2005) är Babylon en smitta bestående i konsumtionssamhällets uppmaning att leva karriärsinriktat och materialistiskt. Det fjärde exemplet är Syster Sol och låten ”Kärleksrevolt” (2011), som har en mer lättsam och humoristisk underton. Babylon står för de konservativa krafter som inte är tillräckligt öppna för de budskap som finns i reggaemusiken och som ska bemötas med kärlek. Frölich beskriver den som hippieaktigt progig. Sammantaget finner Frölich att det var mer ideologi och vänsterideologi i sjuttioårsreggaen. Under 2000-talet blev den mer individualistisk och mindre kollektiv. De svenska texterna saknar en postkolonial medvetenhet, den vita hegemonin ifrågasätts inte och texterna har en mer sekulär karaktär än de jamaicanska, som är religiöst färgade.

Kapitel 7, ”Ursprung, autenticitet och konstruktioner av svenska reggae-identiteter”, handlar om vad som uppfattas som autentiskt i reggae och hur plats och lokalitet är viktigt för dess förståelse. Reggaekulturen präglas av en rasifierad autenticitetsdiskurs där den jamaicanska musiken uppfattas som mer autentisk. Som nämnts är det främst den äldre roots- och en nyare, dancehallreggae som får utrymme i avhandlingen. Den senare är mer klubborienterad och har en yngre publik. Här pågår en förhandling om svenskhetens gränser, där svenskar uppfattas som hämmade och oförmögna att ta till sig reggaens utlevande sida. Det främmande uppfattas här som både eftertraktansvärd och obekvämt. Det finns ett avståndstagande mot svensk reggae som uppfattas sakna de svarta erfarenheterna av kolonialism och rasism. Den svenska rootsreggae knyts till en vit medelklasspublik och uppfattas som lite bonnig. För dem som lyssnar på svensk reggae ser detta annorlunda ut. Här finns äktheten i artisternas uttryck. Den andra delen av kapitel 7 undersöker platsen och lokalitetens betydelse i karaktäriseringen av reggae. I Jamaica knyts den ursprungliga reggae till Kingston, till våld, fattigdom, kriminalitet och polisvåld. I svensk reggae uppfattas det urbana inte nödvändigtvis som en social utsatthet, på det sätt som det till exempel ser ut i svensk hiphop, där musiken knutits till förortsområden. Den svenska reggae har försvenskats och förknippas istället med hippiekultur och ett svunnet progigt sjuttioårsförankrat i amerikanska hippieideal och en romantisering av landsbygden.

Den svenska reggaepionjären Peps Person (1946–2021) behandlas i kapitel 8, ”Peps, en autentisk vit reggaeikon”, ett av avhandlingens starkare kapitel. Peps har uppmärksammats för sin musik, sin attityd och sin livsstil och inspirerat artister inom såväl reggae som hiphop. Populärmusiken präglas av en autenticitetsdiskurs där svarta kroppar uppfattats som autentiska, medan vita musiker behövt utveckla sin autenticitet på andra grunder. Peps har

varit tydligt medveten om sina privilegier som vit och profilerat sig mer som musiker än med politisk position. Även om musiken kan beskrivas som reggae har han också värnat de lokala uttrycken. Peps skånska idiom förstärker hans identitet, vilket bidragit till uppfattningen om Peps som genuin. Peps representerar också en specifik maskulinitet, nämligen spelmannen, som framstår som genuin i sin självständighet och sin markerade distans till de mer hegemoniska maskulinitetspositionerna.

Kapitel 9, "Reggae som kulturell komoditetet och minnesbärande artefakt" fokuserar på föremål som uppfattas tillhöra reggaekulturen och bygger på intervjuer med sex personer. Föremålen är nostalgiska minnesbärare som binder samman den egna identiteten med erfarenheter och föreställningar om autentisk reggaekultur. Objekten varierar från en guidebok till jamaicansk reggae, en romflaska som druckits på Jamaica och en vinylskiva, också den från Jamaica, till tatueringar med reggaemotiv som Bob Marley eller Haile Selassie, etiopisk kejsare och rastafariikon. I relationen till reggaen vävs de personliga erfarenheterna och de kulturbärande uttrycken samman. Det är populärkulturella referenser och uttryck för ett personligt meningsskapande, som kan tolkas som ett motstånd mot kapitalism och konsumism.

I "Avslutning", kapitel 10, summeras undersökningens poänger. Författaren väljer att lyfta fram hur avhandlingen visat hur det förflutna skapas i interaktionen mellan individuella och kollektiva identitetsprocesser, som drar samman geografiska, kulturella och historiska kontexter. Den svenska reggaen kan ses som en hybridisering frigjord från svarta erfarenheter. Här skapas lokala, regionala och nationella kulturella referenser som distanserar reggaen från Jamaica. Alla delar inte denna förståelse utan det svenska inslaget i musikstilen uppfattas från vissa positioner som oönskad. Det är det jamaicanska uttrycket som ska värnas, vilket kan tolkas som ett kulturarvsarbete.

Emilia Frölich avhandling ger en inblick i samtida svensk reggae. Jag lyfter särskilt kapitel 8 och problematiseringen av Peps som svensk reggaerikon och kapitel 7 som visar upp olika svenska reggaerum där soundsystem och dansbana lever parallellt. Samtidigt väcker avhandlingen en del frågor om avgränsningar och teoretisk tillämpning. Jag hade önskat en tydligare kontextualisering av personer, föremål och texter. Den reggaekultur som beskrivs framstår som anonym och lite diffus. Hur står den i relation till andra musikaliska sammanhang som soul, prog och hiphop? Hur kan den relateras till förändrade samhällskontexter? Vad är ett historiskt narrativ i detta sammanhang?

Avhandlingen inleds med ett omfattande teorikapitel som visar på olika sätt att närma sig och förstå reggaekulturen. Här hade det varit mer lämp-

ligt att prata om reggae-kultur mer i plural än singular, när avhandlingen på flera sätt visar på reggaens kulturella sammanhang som både sammansatt och nyanserat. De olika teoretiska ingångarna väcker frågor om hur och när de tillämpas. För läsaren hade det varit behjälpligt om författaren i de olika empiriska kapitlen hade varit tydligare med vilka teorier som tillämpats. De hade förmodligen också kunnat hjälpa Frölich med att sortera i teorikapitlet och lyfta fram de inslag som främst har bäring på undersökningens färdiga resultat.

Avhandlingen hade mått bra av att tydligare ange vad som här menas med reggae. Musik producerad på Jamaica tycks vara det per definition, men vad gör att den musik som produceras i Sverige kan kallas för reggae? Det är lätt att uppfatta Jamaica som en producent av musik, men den har också varit en mottagare från influenser från såväl USA som England. Här hade genrebegrepp kunnat tydliggöra reggae som musikstil och socialt sammanhang, särskilt i relation till andra musikstilar och uttryck. Det hade kunnat renodla vad som är reggae i klanger, estetik, symboliska uttryck, förhållningssätt, kläder och föremål och vad som är specifikt i dess historia. Det hade dessutom mer generellt varit bra med en fördjupad diskussion om hur den samhällsliga kontexten förändrats under den period som avhandlingen undersöker. En utgångspunkt är att musiken fungerar i relation till sitt sociala sammanhang. Vad är det för sammanhang som reggaen ingått i? Jag tänker också på det i samband med diskussionen om Babylon. I genre ingår sättet att kommunicera, att prata om Babylon behöver kanske inte betyda mer än att det är så man uttrycker sig inom just reggae-genren, ett stilmedel helt enkelt.

När det gäller metod och avhandlingens genomförande är resultaten på många sätt trovärdiga, men urval och genomförande hade kunnat tydliggöras. De två kapitel som undersöker olika reggaesammanhang i Sverige och Peps är här tydligare. När det gäller val av reggaelåtar och intervjupersoner hade en utökad diskussion om urval och giltighet fördjupat förståelsen av vad som håller ihop reggae som ett sammanhang. Avhandlingen väcker också andra frågor om avgränsningar. I fokus står två nationer, Sverige och Jamaica. Samtidigt visar avhandlingen kontinuerligt på närvaron av en tredje nation, nämligen England. Det är via England som reggaen på många sätt hittat till Sverige. Där finns Londonklubbarna, skivbolagen och flera av de reggaeband som nämns och återfinns i avhandlingen är också hemmahörande i England. Det hade därför varit intressant med ett kompletterande resonemang om vad England betytt för översättningen och förmedlandet av reggae till Sverige.

Trots mina invändningar så ger Frölich avhandling en bra bild av hur intresset för reggae anpassats till ett svenskt sammanhang. Den svenska reg-

gaen är långt ifrån utforskad, men Frölich avhandling är ett viktigt och på många sätt lyckat bidrag i ett sådant utforskande. Det sätt som historia är en del av musikstilens sammanhang är också överförbart och möjligt att tillämpa i andra genrer. Det ger en ingång till det vardagliga bruket av musikens förflutna och hur den återfinns i identitetsprojekt och viljan att uttrycka sig. På så sätt har avhandlingen en betydelse även för de som intresserar sig för andra musikstilar än reggae.